

gen. En als
gaat, vallen

lanken? Hij
naaf mensch.
n zijn eigen
rienden hem
zichzelf en
ongeluk ge-

Christin ge-
bed en blijft
ie alles be-
geloof geen
in overtui-
bittere einde
wankelt.
hij het tegen
daan, en hij
zaadjes, het
der heeft de
oorzienigheid
een raadsel".
n te werken,
te staan, die
door het on-
Kasper dan
len halfbroer

is een figuur
e als officier
rijgt. Kasper
voor, omdat
ben schol uit
e buiten zijn

vrouw, zucht
Thomas' aan-

zoo meester-
in van dezen
lemmend wor-
es in dit heele
Want dit is de
gedachten.
lig onder het
omas hen op-
an Thomas de

der vorm aan.
is en ze allen
Thomas, ver-
inde oom was
plassen. Heeft
duwd? In zijn
het maakt hem
s. Heilje heeft,
al witte haren
En monotoon
nde raadgevin-
grond te gaan
t de duivel in,
niet won vol-
it. Vandaag de
n dat zal nog
t is vervloekte
ij met andere
ijne."

j ziet de mager-
an een natuur-
zijn werk. Maar
e idée dat alles
roer, zijn eigen
den als blinden

jaren aan. Maar
eilen, beginnend
assen, door den

1. En onder al
ankelen. „Waar
ze. „De waar-
meer heb, en als
t moet ik dan
van Kasper is:
asschen het ver-
eb? Jij stelt het
i andere manier
allebei hetzelfde,
ar ik aan geloof
aft, dat blind en
n niet tell".

als soldaat naar
een ongeluk mel-
nden, en op den
erboord. Nu rest
ter Sofie.
omas de steeds
aan den drank,
zuster kwelt met
ont dat hij steeds

schen weer terug
i grond, die voor
ervloekt was. En
lgheid uit in de
w van zijn broer
t dit alles. Met
tentie voltrokken

aan Van Schendels figuren. De consequentie, die
is: ondergang.

Kasper is alleen met zijn zieke dochter. En als
een resumé van alle gedachten die er in dit werk
liggen is de verantwoording, die Kasper op de
laatste bladzijden van het boek geeft aan zijn drie
vrienden.

Het optreden van die drie vrienden, telkens
weer, herinnert ons zoo sterk aan het boek Job,
dat hun plaats in de compositie alle toevalligheid
uitsluit. Zij zijn het die Kasper vermanen, telkens
weer. We vragen ons af: is het de bedoeling van
den schrijver om in deze menschen, die evenals
Heilje „kerksche" menschen zijn, Christenen te
teekenen? Zoo ja, dan moeten we hier eveneens
signaleeren de caricaturale uitwas. Want een
dezer vrienden, die overigens een sympathieke
figuur is, zegt wanneer hij Kasper wil bewegen om
Thomas uit zijn huis te verwijderen: „Je denkt in
je hoovaardigheid dat je reddend kan wat door
den Heer zelf wordt verstooten. Die broer wordt
verteerd van de zondigheid".

Aan het einde, als Kasper beroofd van alles ach-
terblijft, is het weer de eene vriend die zegt: „Wij
zullen niet veel spreken over je droevig lot. Alleen
de vraag of het geen tijd is je tot God te keeren".

En dan spreekt Kasper uit de belijdenis van
zijn ongelooft. Hij doet dat in een taal, zoo gedragen
en groot van stijl, dat het ons weerstaanbaar
doet denken aan Jobs redevoeringen.

„Maar denk niet dat ik geen macht heb gezien,
die niet redeloos kan zijn, want er is orde, blind
ook niet, want er is een doel. Met mij is het gevolg
gewest mij zoo klein en hulpeloos te maken als
op den dag toen ik geboren werd, mij te leeren
niet op mijzelf te vertrouwen. Waarop moet ik
dan wel vertrouwen? Hetzij lot, hetzij bestuur,
het ligt eender verborgen voor mijn kennis. Als
het God is, ik heb hem niet gekend, dat is waar,
ik heb niet geweten wie hij is en van zijn recht
of van zijn onrecht kan ik niet spreken, want ik
ben klein in mijn onwetendheid. Mij blijft het ver-
borgen waarom hij mij in huis altijd de slagen
vielen. Daar zal ik ook niet naar vragen, het is
toch niets anders dan tasten langs wanden zonder
deur of venster".

In Kasper spreekt hier het agnosticisme, dat uit-
loopt in volkomen negatie. Zwarte nacht, dat is
het einde van dit prachtig geschreven boek.

„De grauwe vogels" is een boek dat ons niet
lostaat. Het doet ons grijpen naar de Schrift, het
dringt ons tot het hooren van de woorden van dien
beroofden mensch uit het Oude Testament, die na
alle klachten zijn stem ophief om uit te roepen:
— Want ik weet, mijn Verlosser leeft, en Hij zal
de laatste over het stof opstaan; en als zij na mijne
huid dit doorknaagd zullen hebben zal ik uit mijn
vleesch God aanschouwen! —

Dat dit laatste boek van Van Schendel, dat toch
onlosmakelijk verbonden is in zijn wezenlijke ge-
dachte aan „Een Hollandsch drama", eveneens
door sommigen onderkend zal worden als een
tragedie van het Protestantisme, van het Calvi-
nisme, is te verstaan. Is het niet zelfs de groote
G. K. Chesterton geweest, die blijk gaf er geen
spoor van vermoeden van te hebben wat het Cal-
vinisme beteekent, toen hij de uitspraak deed:
„Voor een Calvinist is alles eeuwig bepaald, en hij
kan alleen maar z'n tijd probeeren vol te maken".

Maar wanneer wij dit boek met het oordeel des
onderscheids lezen zal het, hoewel het een werk
is van grauwe triestigheid en groot pessimisme,
voor ons zijn waarde hebben. Dan blijven we niet
stil slaan bij het verhaal, dat bij Van Schendel
slechts dient als vormgeving voor zijn ideeën. Ach-
ter zijn figuren speuren we den zoeker, die ruste-
loos zwerft in 't grijpen naar een oplossing, die
verzoenen zal al het tegenstrijdige, dat het
mensenleven verteert. Een verzoening, die Van
Schendel buiten Christus niet vinden zal.

M. Gr. GILHUIS—SMITSKAMP.

(Alle inzendingen, deze rubriek betreffende, aan
Ds D. van Dijk, Akkerstraat 28, Groningen.)

Een merkwaardige brief.

III.

Nog een paar brieven wil ik in dit artikel
beantwoorden.

Daar is in de eerste plaats een zuster, die iets
vertelt van haar eigen ervaringen.

Zij was erg ziek. De dokter gaf geen hoop
meer. Zij was evenwel niet bereid om te sterven.
In de kerk werd voor haar gebeden. De domine
wees haar op Psalm 68:

„Hij kan en wil en zal in nood,
Zelfs bij het naadren van den dood,
Volkomen uitkomst geven."

Zij bad veel om verzekering en vergeving van
zonden. In dien nacht werden de pijnen wat min-
der. Zij dankte God daarvoor en bad om uitkomst.
Een poosje daarna kwam er groote vrede in haar

hart en hoorde zij: „Ik heb u bij name geroepen,
gij zijt Mijne".

Zij was erg blij en zag hierin een verhooring
van haar gebed.

Daarna hoorde zij: „Mijne genade is u genoeg."

Zij geloofte vast, dat Gods Geest hier getuigde
met haar geest, dat zij een kind Gods is.

Zij is toen beter geworden, later geopereerd,
maar heeft onder alles het geloof behouden, dat
zij het eigendom van Jezus Christus is.

* * *

Hoe nu over deze zaak te denken?

Ik vind het wel hard, dat ik het moet zeggen,
maar naar mijn overtuiging is de houding van
deze zuster niet naar het Woord. Ik kan ook
hier niet anders doen, dan herhalen wat ik de
vorige maal schreef.

Waarom geloofte deze zuster nu, dat zij het
eigendom van Christus is?

Omdat zij die stem heeft gehoord.

Op het Woord durfde zij zich niet te verlaten;
de belofte, zooals die in het Woord tot haar
kwam, durfde zij niet aan. Daar moest eerst bij-
komen dat andere.

Maar dit is een tekort doen aan de vastigheid
van het Woord en aan de genoegzaamheid van
het Woord.

En wij hebben geen enkele reden om aan te
nemen dat God op zulk een wijze ons in ons onge-
loof tegemoet zou komen.

Integendeel. „Zij hebben Mozes en de Profeten,
dat zij die hooren."

Natuurlijk geloof ik graag, dat de zuster, die mij
schreef, een kind van God is.

Maar zij doet niet goed, met die vastigheid
te ontleenen aan het feit, dat zij die stem hoorde.

Zij moet die vastigheid ontleenen enkel aan het
feit, dat God in Zijn Woord haar Zijn belofte
heeft gegeven.

Elke andere grond is vals en onbetrouwbaar.

Zeer ernstig raad ik deze zuster aan om deze
dingen als grond voor het geloof, dat zij Gods
kind is, ter zijde te schuiven en zich simpel
aan het Woord vast te houden; en in de tweede
plaats om nooit in dien geest, als waarin zij
mij schreef, over deze gebeurtenissen te spreken,
omdat zij dan zoo licht bij anderen de gedachte
wekt, dat zij ook, om zeker te kunnen wezen,
iets dergelijks noodig hebben.

Dat zou voor het leven van Gods volk zeer scha-
delijk zijn.

* * *

Van een broeder kreeg ik een brief met allerlei
namen, die ik liever niet publiek noem.

Voor de zaak is dat ook niet noodig.

Waar zijn vraag op neer komt is dit.

Kan iemand, als hij b.v. bidt om genezing voor
zichzelf of voor een ander, na het gebed verzekerd
zijn, dat de Heere die genezing nu zal geven?

Ik zou zeggen: „neen".

Wel kunnen wij zeker zijn, dat de Heere ons
gebed verhoort. Maar omtrent de wijze van ver-
hooring hebben wij geen zekerheid.

Wat die wijze van verhooring betreft hebben
wij altijd te zeggen: „niet mijn wil, maar de Uwe
geschiede".

Zeker, alles wat wij in het geloof begeeren, zal
God ons geven.

Maar om in het geloof te kunnen bidden is
noodig, dat ik weet, of God het mij zal willen
geven, of het goed zou zijn voor mij en voor des
Heeren eer.

En dat weet ik in heel veel gevallen niet.

Ik weet b.v. van te voren niet of het voor mij
en voor mijn kind en voor 's Heeren eer goed is,
dat mijn zieke kind herstelt.

Daarom kan ik niet bidden in het geloof, dat dat
kind weer beter worden zal, dat moet ik den
Heere overlaten, al mag ik het wel vurig van Hem
begeeren.

Maar ik kan wel bidden in het geloof, dat God
het zoo zal leiden als voor mijn en des kinds
waarachtig geluk en voor de eere van 's Heeren
Naam goed is.

En dat is genoeg; daarin kan ik rustig zijn.

Wat dus de zaak betreft, waarover deze broeder
schrijft, neen, ik geloof niet, dat dit juist is gezien.

Maar —, laat ik hem er bij zeggen, dat het
ook zeker niet precies zoo is gegaan als in het
door hem genoemde boek wordt verteld. Ik weet
dat van zeer nabij.

En ik ben het volkomen met den schrijver eens,
dat het vertellen van zulke dingen zeer gemakke-
lijk kwaad kan stichten.

Altijd weer dringen dergelijke dingen ons den
kant uit van een soort openbaring, boven de
Schriftopenbaring uit, te willen hebben.

En dat leidt immer tot een ongezond geloofs-
leven.

* * *

En nu nog iets.

Het is mij gebleken uit correspondentie, dat in
onze Gereformeerde Kerken ambtsdragers worden
gevonden, die in hun ambtelijk werk de waarde
van visioenen en inspraken durven verdedigen.

Tegen al zulke broeders zou ik willen zeggen:
„Lieve broeders, weet toch wat gij doet. Bedenkt
toch op wat voor grond gij zoo de schapen uwer

kudde hun vertrouwen leert stellen, hoe ge zoo-
doende het eenige gezag, de algemeenheid des
Woords voor hun bewustzijn ondermijnt.

Ik geloof niet, dat God op zulk een wijze met
Zijn kinderen handelt.

Maar nu stel ik mij eens op uw standpunt.

Gij zult toch moeten toestemmen, dat er in deze
dingen ook sprake kan zijn van inbeelding. Op
welke wijze wilt gij dan inbeelding van werkelijk-
heid onderscheiden?

O, maakt u toch los van dergelijke onschriftuur-
lijke inzichten.

Onschriftuurlijk en ongereformeerd is zulk een
beschouwing.

Waar vindt ge in één onzer belijdenisschriften
ook maar één aanwijzing, dat een mensch op deze
wijze van zijn staat verzekerd zou kunnen worden?

Waarlijk, dit is het rechte spoor niet.

„Tot de Wet en tot de Getuigenis", „Mozes en
de Profeten en de Apostelen", een andere grond
is er niet.

Inderdaad, ik had niet gedacht, dat hierover in
onzen kring nog zooveel gezegd zou behoeven te
worden. God geve, dat de plant, die wij hier
signaleerden, straks op den akker van het leven
van Gods volk niet meer worde gevonden.

D. v. D.

De briefwisseling tusschen Groen en Kuiper. 1)

II.

Enkele Kuiperiana.

Gelukkig hebben de uitgevers van de correspon-
dentie zich tot taak gesteld, uit de brieven van
Groen en Kuiper vrijwel niets aan den druk te
ontrekken, zelfs niet schijnbare futiliteiten en
mededeelingen van strikt persoonlijken aard. Het
zal blijken, wanneer ik in dit artikel hier en daar
een greep doe uit den rijken overvloed, waarbij
ik zooveel mogelijk Kuiper zelf aan 't woord laat.

Het kan zeer nuttig en leerzaam zijn, om in het
leven van een man als Kuiper ook eens die naar
binnen gekeerde zijde te bezien.

Wint hij er bij? Ik aarzel niet om deze vraag
volmondig te beantwoorden in bevestigenden zin.

Geen man is groot in de oogen van zijn kamer-
dinaar, luidt een bekend gezegde. Maar terecht
is daar aan toegevoegd: de schuld ligt niet bij den
grooten man, maar bij den kamerdinaar, die al-
leen den kleinen kant vermag te zien.

Het moet wel een averechtsche opvatting van
menschelijke grootheid zijn, die niet bestand is
tegen de ontdekking, dat ook de man van uit-
zonderlijk formaat een gewoon sterveling is, met
al wat daarbij behoort. Is deze „ontdekking"
eenerzijds een remedie tegen heroëncultus, ander-
zijds brengt zij ons den held juist zooveel nader,
dat de afstand tusschen hem en ons des te sterker
voelbaar wordt. Niet de prestaties van een on-
wezenlijken „halfgod" boezemen eerbied in, wel
de buitengewone verrichtingen van een mensch
met dezelfde kleine zorgen en gebreken als wij.

Zoo krijgen wij hier b.v. telkens weer te hooren
van Kuipers „tic", d.w.z. zijn rheumatische zenuw-
pijnen, die hem het slapen beletten en hem nu
eens in het holst van den nacht „als een razende"
door huis doen dolen, dan weer oorzaak zijn dat
hij bijna niets kan doen, „en dat weinige jaagt de
zenuwen altijd in koortsachtige trilling naar mijn
oor en kakebeen." (blz. 243). Prompt krijgt Groen
bericht, wanneer de koorts hem kwelt, wanneer hij
lijdt aan maag of ingewanden of de gal hem in
den weg zit. Zelfs verkoudheid blijft niet onver-
meld. Of hij laat zich gaan in de technisch-gedetail-
leerde uiteenzetting omtrent een keelandoening,
die hem acht weken het preeken belette.

Zoo onophoudelijk keeren deze klachten terug,
dat zij ten slotte den indruk wekken van een tikje
ijdelheid, een graag beklagd willen worden. Wie
ze leest, zou niet durven onderstellen, dat de
schrijver nog een halve eeuw lang tot een bijna
bovenmenselijke hoeveelheid werk in staat zou
blijken! Zij staan dan ook wel in contrast met de
geweldige vitaliteit, die evenzeer in deze bladzijden
tot uiting komt.

Iets dergelijks geldt van zijn voortdurend beklag
over den omvang van zijn taak. Hij kan bijna geen
brief beginnen of beëindigen, zonder melding te
maken van zijn overstelpende drukte. Nu eens
heet het: „Zoo kan en mag ik niet doorgaan. Ik
moord mij af" (78), dan weer: „Wist ge... wat
dezer dagen door de enge sluizen van mijn hoofd
moet, ge zoudt medelijden met mij hebben" (180).
Ten slotte voelt hij zelf: „Lijkt preutsch en pre-
tentieus", altijd weer daarmee aan te komen (209).

Nu werd er ook inderdaad ontzaglijk veel van
Kuipers arbeidskracht geleverd. De totale zenuw-
overspanning van 1876 kwam niet zonder oorzaak.
Meer en meer, naarmate Groen zich terugtrok, de
ziel van heel de actie in kerk en staat, met al de

1) Briefwisseling van Mr G. Groen van Prinsterer met Dr
A. Kuiper, 1864—1876. Kampen 1937.

beslommeringen daaraan verbonden, moet hij tegelijkertijd wekelijks voor De Heraut, later nog dagelijks voor De Standaard klaar staan. Tusschen- door houdt hij lezingen en schrijft brochures. En toch is eigenlijk slechts „een snipperuurtje“ beschikbaar „voor den politieke strijd, die op zichzelf, onder zoo ongunstige omstandigheden, meer dan een heelen mensch vordert“ (63).

Want vóór op gaat zijn eigenlijke werk: tot 1874 is hij predikant van een groote-stads-gemeente. Als voor al wat hij deed, gaf hij ook hiervoor den volten inzet van zijn persoon. Maar het is geen wonder, dat het soms Zaterdagnacht 2 uur werd, eer de preek was opgeschreven en behoorlijk gememoriseerd!

Want Kuyper maakte werk van zijn preeken, en hij hield terdege rekening met zijn gehoor. Wanneer hij op Nieuwjaarsdag 1870 moet voorgaan in de Utrechtsche Janskerk, waar de ultra-behoudende, „conservativistische“ aristocratie placht te verschijnen, kiest hij opzettelijk als tekst: Ziet Ik maak alle dingen nieuw! (74).

En bij het preeken kwamen dan nog de afmatende „bagatelles van het kerkelijk leven“ (191), zooals „catholiseeren, bezoeken, kerkeraadsvergaderingen en commissarissen arbeid“, kortom, „een bijna niet te torschen last“ (181).

Zijn Utrechtsche predikantsstijl werd bovendien verbitterd door de tegenwerking van zijn collega's, die, als het maar even kon, den rustverstoorder systematisch passeerden. Het is begrijpelijk, dat, na de rustige jaren in de pastorie van Boesd, deze tegenwerking, die hem „op elk gebied zocht te knakken en te nekken“, zijn gemoed kwelde. „Waarlijk er is hulpe van den Heer noodig, om onder zoo veel kwelling en vaak onedele practijk van menschen, die u straks zeer broederlijk de hand drukken, niet uit balloorigheid of op te geven of openlijk met hen te breken, terwijl toch beiden op mijn jaren voor mij een zedelijke zelfmoord zou zijn“ (37). Groen, die „nog wel erger gewend was, troostte hem met de opmerking, dat de klein-geestige tegenstand „een certificaat van pligbetragting“ mocht heeten.

Maar van zijn gemeentelieden, althans van een deel hunner, ontving hij ruimschoots sympathie. Het maakt zijn hart weer klein, wanneer zij hem op zijn verjaardag verrassen met „een prachtige piano van de beste soort“ (56). Vooral te Amsterdam waren er velen, die hem op de handen droegen. En daar de tastbare bewijzen van gaven! In 1872 kreeg hij, uit bijdragen van arm en rijk, ook van enkele niet-Amsterdammers (Groen schonk de vorstelijke som van f1250.—) niets meer of minder dan een huis aan de Prins Hendrikkade ten geschenke!

Kuyper hing aan zijn ambt met heel zijn hart. Hoeveel moeite heeft het hem gekost, er van te scheiden! Al was hij het met Groen eens, dat „de roeping van een predikant met die van leidsman eener politieke rigting onverenigbaar“ is (269), toen hij eenmaal, na zijn benoeming tot Kamerlid, voor de keus stond, viel hem die ontzettend zwaar.

Drie weken lang verkeert hij dan in pijnlijke onzekerheid. Aanneming, ook al staat hij er op, door emeritaat zijn radicaal met de rechten, daaraan verbonden, te behouden, beteekent het einde van zijn predikantschap. Dat vooral weegt hem zwaar, temeer daar velen, die van zijn actie de bevrijding van het synodale juk verwachtten, hem tot blijven dringen.

Daar komt dan bij de onzekerheid, ook materiële, van de politieke loopbaan, want de latere toestand was toen nog niet te voorzien en „een arm politicus is vooruit reeds zedelijk verzwakt“ (78). Bovendien (men zou het van Kuyper niet verwacht hebben) twijfelt hij aan zijn geschiktheid om op te treden als leider in de praktische politiek, vreest zelfs, ook al in verband met de groote verwachtingen die men van hem koestert, voor een fiasco, dat in hem ook de partij zou treffen.

Maar vóór alles: hij is „zoo bang, om uit Gods weg te loopen“ (277), wanneer hij zijn bediening neerlegt.

Zoo wordt hij heen en weer geslingerd in „groote zielsbenauwing“ (278), die nog verzwakt wordt door de „kleine angsten“ van elken dag: „Wij zijn dagelijks bedreigd met een werkstaking op onze zetterij, ... Gisteren viel onze kindermid met ons jongste kind van een hoogen trap en vandaag stak mijn jongen met een schaar een diepe wond tot op het been vlak bij mijn pols“ (278). Schijnbare futiliteiten! Maar wie weet, hoeveel invloed juist zulke kleinigheden kunnen hebben in momenten van groote spanning, is den uitgever dankbaar, dat hij hier niets geschrapt heeft. Zij dragen het hunne er toe bij, ons Kuypers worsteling in heel haar omvang nader te brengen. Alleen de lectuur van een intieme briefwisseling kan dat bewerken.

Het heeft geen zin, om gissingen te gaan maken over wat er gebeurd zou zijn als Kuyper een andere keus gedaan had. Niet alleen onze politieke geschiedenis zou dan een niet te berekenen wending genomen hebben, ook Kuypers levensloop (hij overwoog, na eventueel bedanken, abstinentie van de politiek) en misschien zijn karakter zouden zich anders ontwikkeld hebben. In verband met het laatste is althans merkwaardig, dat hij als zwaar tegen het optreden in de Kamer de over-

weging liet gelden: „Zal in die onheilige atmosfeer mijn ziel niet lijden?“ (276), en daarnaast: „Er is zooveel in dat de verkeerde neigingen van mijn hart wel toelacht“ (277).

Hoe het zij, 10 Februari 1874 (belangrijke datum in onze geschiedenis!) heeft Kuyper gekozen voor de politieke loopbaan. „Invitus accepi“, telegrafeert hij aan Groen: tegen wil en dank heb ik aangenomen. Wat heeft tenslotte den doorslag gegeven? Wij weten het niet, maar iets er van schemert door in de volgende brieven aan Groen, twee dagen vóór de beslissing, die ik het liefst maar zonder verderen commentaar citeer: „Nog nooit nam ik gewichtige besluiten van dien aard, zonder een leeken van den Heer ontvangen te hebben. Juist daaraan dankte mijn vastheid van toon en zekerheid van tred haar oorsprong. Meest kreeg ik dat eerst in de akme (d.w.z. 'thoogtepunt, H. S.) van mijn geestesspanning. Ge verstaat dat beiden der ziel, niet waar? die vrees om tegen Zijn wil te doen, uit Zijn weg te loopen en van Hem af te gaan“ (284).

Kuypers vrees is beschaamd. Ons, die achter de dingen staan, kost het soms moeite, de toenmalige bezwaren en moeilijkheden op hun juiste waarde te schatten. Wat heeft het b.v. een voeten in de aarde gehad, eer De Standaard was opgericht? Uitvoerig lichten de brieven daar over in, met vele aardige bijzonderheden. Zoo lezen we hier, dat het maar weinig heeft gescheeld, of het anti-revolutionaire hoofdorgaan zou den naam gekregen hebben van „De Geus“ of zelfs „Het Geusken“! Voor „De Geus“ voelde Kuyper zelf het meest, maar hij zwichtte tenslotte voor de meening van de commissarissen en voor het advies van Groen, die dien naam te antipapistisch vond.

Ook toen het blad eenmaal op gang was, daagden telkens weer moeilijkheden op, vooral van geldelijke aard. Zoo zien we Kuyper, bij den overvloed van al zijn andere werk, bezig zich te verdiepen in gedetailleerde berekeningen over onkosten, salarissen, abonnementsprijs, enz. Alles kwam op hem neer!

Op de vergaderingen der commissarissen, van wie er nota bene één roomsch geworden en een ander uitgesproken contra-revolutionair was, ging het soms warm toe. De „aristocraten“ willen het blad wel steunen, mits het in meer conservatieve richting gaat koersen. „Doen commissarissen dat“, schrijft Kuyper, „dan verliezen ze hun hoofdredacteur“ (263). Hij weet precies wat hij wil en wat hij waard is! Het was immers volkomen waar, wat Groen reeds in 1873 opmerkte: „Men leest De Standaard om te weten wat Dr Kuyper zegt en wil. Niet, bijna niet om den verderen inhoud... De exceptionele belangrijkheid van dit orgaan ligt in den Hoofdredacteur“ (264, 269).

Maar ik moet mij beperken. De verleiding tot verder citeeren is sterk, want voor onze kennis, zoowel van Kuypers persoonlijke ontwikkeling als van zijn rol in de toenmalige kerkelijke en politieke verwickelingen vloeit hier een rijke bron. Wat in groote lijnen reeds lang bekend was, komt hier eerst recht tot leven door een overvloed van details, heet van de naald te midden van den loop der gebeurtenissen opgeteekend.

Kuypers verhouding tot confessioneelen, ethischen en modernen, tot conservatieven en roomschen (hoever was hij aanvankelijk nog verwijderd van het denkbeeld van coalitie!), zijn organisatie van de volkskracht, zijn allesbehalve gelukkig Kamerdebuut, en zooveel andere onderwerpen meer, zij komen hier in nieuw licht te staan.

Niet het minst ook zijn verhouding tot Groen. Maar daarover nader in een volgend artikel!

H. SMITSKAMP.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

De beteekenis van de Prot. Chr. Centrales en Vakorganisaties van patroons voor het kerkelijk, politiek en maatschappelijk leven in ons vaderland.

III.

De misleiding omtrent de beteekenis.

Het kan niet anders, of de oppervlakkige beschouwer zal omtrent de beteekenis der Christelijke patroonsorganisatie menigmaal worden misleid. De afwijzende, soms zelfs onverschillige houding, die door meerdere Christelijke patroons ten opzichte van haar wordt aangenomen, daarbij de halfslachtige opvattingen omtrent haar nut en noodzakelijkheid, die weer anderen huldigen, en ten derde de tweeslachtigheid die openbaar komt in de houding ten opzichte van de Centrale patroonsorganisaties, die men noodig acht, en de vakorganisaties van patroons, die men niet of slechts uitzonderlijk noodig acht, moet den buitenstaander, die niet meer dan oppervlakkig kennis kan nemen van de beteekenis, de vraag doen stellen, of die beteekenis inderdaad zoo groot is als de voorstanders der Christelijke patroonsorganisatie willen doen gelooven. Het is daarom noodig, hier een oogenblik nader bij stil te staan.

Meer nog dan in arbeiderskringen hebben in patroonskringen wijsgeerige, of wilt ge, theologische principes een rol gespeeld bij de bepaling van de beteekenis der principiële organisatie. Theologen, die zich de vraag stellen: „Wie spreekt er nu tegenwoordig nog over Barth of Brunner?“ mogen er rekening mede houden, dat de opvattingen dezer Zwitsersche theologen, waaraan een zekere consequentie niet mag worden onzegd, in Christelijke patroonskringen reeds jarenlang praktische toepassing hebben gevonden, en nog vinden. De eigenmachtigheid van het natuurlijke levens-terrein, tegenover het terrein van het Christelijk genadeleven, wordt meer aangegrepen als verdediging van vakorganisatie op z.g. „neutralen“ grondslag dan menig Gereformeerd theoloog wellicht vermoedt.

In een rapport¹⁾ over de kwestie der Prot. Chr. patroonsvakorganisaties in 1929 uitgebracht, komt o.a. deze uitspraak voor: „Het bedrijfsleven ligt op het terrein der algemeene genade en heeft als zoodanig naast het in de kerk vereenigde religieuze leven en naast andere levenskringen, eigen zelfstandige beteekenis. Een scheiding tusschen Christenen en niet-Christenen is aan het bedrijfsleven niet inhaerent“.

Het is de groote verdienste van sommige onzer voormannen, dat men voor dit foutieve standpunt de oogen van een groot deel van ons Christenvolk en ook van onze Christen-patroons heeft geopend. De consequentie toch van dit standpunt moet zijn, dat in de practijk van het leven levensordeningen geldend worden gemaakt, welke als zoodanig staan buiten het Koninkrijk van Christus Jezus. In dezen gedachtengang toch vertoont dan alleen maar de Kerk als instituut een Christelijk karakter, en behoort alles wat daar buiten ligt tot het terrein van het natuurlijke wereldleven, waarin alleen zake-lijke en niet principiële factoren een rol spelen.²⁾

Consequent doorgeredeneerd is dan Christelijke vakorganisatie een onding, maar datzelfde geldt ook van Christelijke politiek, van Christelijke wetenschap, van Christelijk onderwijs, radio enz. enz.

Inconsequent is dan echter ook het tweeslachtige standpunt, dat door sommige Chr. patroons wordt ingenomen ten opzichte van vakorganisatie van arbeiders, en de Centrale en de Chr. vakorganisatie van patroons. Voor de Christelijke arbeiders acht men Christelijke vakorganisatie wel geboden, doch voor zichzelf acht men dit overbodig. Of wel: men acht de Centrale Christelijke patroonsorganisatie nuttig en noodig en is er lid van, doch prefereert voor zijn onderneming de „neutrale“ vakorganisatie en is daar ook lid van. In de eerste, de Prot. Chr. Centrale, is men dan, zooals men argumenteert, georganiseerd voor zijn „beginsel“, en in de andere, de „neutrale“ vakvereniging, voor zijn „belang“.

Wij noemen dit inconsequent, immers wat voor arbeiders geldt, is ook geldig voor patroons; terwijl tusschen beide vormen van patroonsorganisaties eenig graduëel verschil moge bestaan, in wezen zijn zij gelijk en wordt de eene (Centrale) in de practijk door de anderen (de vakorganisaties) mede gebouwd.

Onmogelijk is dan ook vol te houden, dat de Christelijke levens- en wereldbeschouwing wel een eigen Christelijke kijk zou verschaffen op de vraagstukken die aan de arbeidersorganisaties of aan de Centrale patroonsorganisaties worden voorgelegd, en dit niet zou doen op de vraagstukken, die in den bedrijfskring zelf, in de vakorganisatie van patroons, ter sprake komen.

Ter voorkoming van misleiding ten opzichte van de beteekenis der Christelijke patroonsorganisaties is dan ook noodig, dat deze tweeslachtigheid in juist licht wordt gesteld. Hoewel wij weten, dat ook hier uitzonderingen kunnen zijn.

In sommige vakken is het aantal bedrijfsgeenooten zoo klein, dat het onmogelijk moet worden geacht, om een zelfstandige Christelijke vakorganisatie van patroons te stichten. Over deze broeders oordeelen wij niet, hoewel men zich wel terdege rekenschap dient te geven van de vraag, of het inderdaad onmogelijk is, of zelfs het hebben van een zeer kleine Christelijke groep van vijf of zes vakgeenooten niet mogelijk blijkt.

Want aparte Christelijke vakorganisatie van pa-

1) Rapport inzake de Christelijke patroonsorganisatie door een commissie, uitgebracht aan het bestuur der Chr. Werkgeversvereniging 1929. Dit rapport is door deze organisatie nimmer aanvaard. Schrijver dezes behoorde tot een der samenstellers van het rapport en heeft dit ook in de jaarvergadering der C. W. V. in 1929 te Groningen breedtoegelicht en verdedigd. Het behoeft geen betoog, hoe hem dit thans leed doet. In publieke vergadering der C. W. V. in 1936 heeft hij dan ook verklaard, zich niet meer met dit rapport te kunnen vereenigen, en het steunt niet blijdschap, dat meerderen der samenstellers zich eveneens in dien geest hebben uitgesproken.

2) Wie meer uitvoerig omtrent deze stof voorlichting wenscht, leze:

a. Prof. Mr H. Dooyeweerd: „De strijd over het vraagstuk der Christelijke Vakorganisatie van werkgevers in het licht van een oude strijdzaak in de Christelijke levens- en wereldbeschouwing“ (Uitgave van het Christelijk Werkgevers Verbond, Dr. Kuiperstraat, Den Haag).

b. Zie Prof. Dr K. Schilder: „Geen Duimbreed“ (Kok-Kampen, 1936) pag. 17: „De herauten van het Christelijk denken hebben altijd volgehouden, dat een concrete geloofsbekentenis noodig is voor den opbouw van heel het leven“. Zie ook pag. 74.

troons, ho-
tot brekin-
geuite bev-
leidend. D-
organisati-
in den kri-
samenwer-
kundig ter-
partijen n-
regering
maatschap-
lijke maats-
kenden no-
behoud va-
den eigen-
Een fed-
nisaties,
is dan ook
de Christe-
Op gron-
mand dat
drijsleven
daardoor
Met kle-
practijk is
het ideaal
hoorzaam
slachtighe-
schade aa-
In talrij-
troonsorg-
is, blijver
hun „neut-
merking g-
ben toch
het Christ-
Middensta-
dersbond
parallel.)
eigen pri-
zelden ko-
der Chris-
trales in
leven ger-
die daar
middensta-
een veel
werkgeve-
„neutrale“
daar men
overgestel
organisati-
Onze Chr-
jaren lang
hier wrin-
Onze G-
en belang-
seerd in
versterke-
groep. H-
heeft afge-
misch in
Hier is
van onzu-
van een
lijke beg-
stikt. Dat
Staatkund-
opzichte
saties van

troons, ho-
tot brekin-
geuite bev-
leidend. D-
organisati-
in den kri-
samenwer-
kundig ter-
partijen n-
regering
maatschap-
lijke maats-
kenden no-
behoud va-
den eigen-
Een fed-
nisaties,
is dan ook
de Christe-
Op gron-
mand dat
drijsleven
daardoor
Met kle-
practijk is
het ideaal
hoorzaam
slachtighe-
schade aa-
In talrij-
troonsorg-
is, blijver
hun „neut-
merking g-
ben toch
het Christ-
Middensta-
dersbond
parallel.)
eigen pri-
zelden ko-
der Chris-
trales in
leven ger-
die daar
middensta-
een veel
werkgeve-
„neutrale“
daar men
overgestel
organisati-
Onze Chr-
jaren lang
hier wrin-
Onze G-
en belang-
seerd in
versterke-
groep. H-
heeft afge-
misch in
Hier is
van onzu-
van een
lijke beg-
stikt. Dat
Staatkund-
opzichte
saties van

troons, ho-
tot brekin-
geuite bev-
leidend. D-
organisati-
in den kri-
samenwer-
kundig ter-
partijen n-
regering
maatschap-
lijke maats-
kenden no-
behoud va-
den eigen-
Een fed-
nisaties,
is dan ook
de Christe-
Op gron-
mand dat
drijsleven
daardoor
Met kle-
practijk is
het ideaal
hoorzaam
slachtighe-
schade aa-
In talrij-
troonsorg-
is, blijver
hun „neut-
merking g-
ben toch
het Christ-
Middensta-
dersbond
parallel.)
eigen pri-
zelden ko-
der Chris-
trales in
leven ger-
die daar
middensta-
een veel
werkgeve-
„neutrale“
daar men
overgestel
organisati-
Onze Chr-
jaren lang
hier wrin-
Onze G-
en belang-
seerd in
versterke-
groep. H-
heeft afge-
misch in
Hier is
van onzu-
van een
lijke beg-
stikt. Dat
Staatkund-
opzichte
saties van

troons, ho-
tot brekin-
geuite bev-
leidend. D-
organisati-
in den kri-
samenwer-
kundig ter-
partijen n-
regering
maatschap-
lijke maats-
kenden no-
behoud va-
den eigen-
Een fed-
nisaties,
is dan ook
de Christe-
Op gron-
mand dat
drijsleven
daardoor
Met kle-
practijk is
het ideaal
hoorzaam
slachtighe-
schade aa-
In talrij-
troonsorg-
is, blijver
hun „neut-
merking g-
ben toch
het Christ-
Middensta-
dersbond
parallel.)
eigen pri-
zelden ko-
der Chris-
trales in
leven ger-
die daar
middensta-
een veel
werkgeve-
„neutrale“
daar men
overgestel
organisati-
Onze Chr-
jaren lang
hier wrin-
Onze G-
en belang-
seerd in
versterke-
groep. H-
heeft afge-
misch in
Hier is
van onzu-
van een
lijke beg-
stikt. Dat
Staatkund-
opzichte
saties van

troons, ho-
tot brekin-
geuite bev-
leidend. D-
organisati-
in den kri-
samenwer-
kundig ter-
partijen n-
regering
maatschap-
lijke maats-
kenden no-
behoud va-
den eigen-
Een fed-
nisaties,
is dan ook
de Christe-
Op gron-
mand dat
drijsleven
daardoor
Met kle-
practijk is
het ideaal
hoorzaam
slachtighe-
schade aa-
In talrij-
troonsorg-
is, blijver
hun „neut-
merking g-
ben toch
het Christ-
Middensta-
dersbond
parallel.)
eigen pri-
zelden ko-
der Chris-
trales in
leven ger-
die daar
middensta-
een veel
werkgeve-
„neutrale“
daar men
overgestel
organisati-
Onze Chr-
jaren lang
hier wrin-
Onze G-
en belang-
seerd in
versterke-
groep. H-
heeft afge-
misch in
Hier is
van onzu-
van een
lijke beg-
stikt. Dat
Staatkund-
opzichte
saties van

troons, ho-
tot brekin-
geuite bev-
leidend. D-
organisati-
in den kri-
samenwer-
kundig ter-
partijen n-
regering
maatschap-
lijke maats-
kenden no-
behoud va-
den eigen-
Een fed-
nisaties,
is dan ook
de Christe-
Op gron-
mand dat
drijsleven
daardoor
Met kle-
practijk is
het ideaal
hoorzaam
slachtighe-
schade aa-
In talrij-
troonsorg-
is, blijver
hun „neut-
merking g-
ben toch
het Christ-
Middensta-
dersbond
parallel.)
eigen pri-
zelden ko-
der Chris-
trales in
leven ger-
die daar
middensta-
een veel
werkgeve-
„neutrale“
daar men
overgestel
organisati-
Onze Chr-
jaren lang
hier wrin-
Onze G-
en belang-
seerd in
versterke-
groep. H-
heeft afge-
misch in
Hier is
van onzu-
van een
lijke beg-
stikt. Dat
Staatkund-
opzichte
saties van

troons, ho-
tot brekin-
geuite bev-
leidend. D-
organisati-
in den kri-
samenwer-
kundig ter-
partijen n-
regering
maatschap-
lijke maats-
kenden no-
behoud va-
den eigen-
Een fed-
nisaties,
is dan ook
de Christe-
Op gron-
mand dat
drijsleven
daardoor
Met kle-
practijk is
het ideaal
hoorzaam
slachtighe-
schade aa-
In talrij-
troonsorg-
is, blijver
hun „neut-
merking g-
ben toch
het Christ-
Middensta-
dersbond
parallel.)
eigen pri-
zelden ko-
der Chris-
trales in
leven ger-
die daar
middensta-
een veel
werkgeve-
„neutrale“
daar men
overgestel
organisati-
Onze Chr-
jaren lang
hier wrin-
Onze G-
en belang-
seerd in
versterke-
groep. H-
heeft afge-
misch in
Hier is
van onzu-
van een
lijke beg-
stikt. Dat
Staatkund-
opzichte
saties van

troons, ho-
tot brekin-
geuite bev-
leidend. D-
organisati-
in den kri-
samenwer-
kundig ter-
partijen n-
regering
maatschap-
lijke maats-
kenden no-
behoud va-
den eigen-
Een fed-
nisaties,
is dan ook
de Christe-
Op gron-
mand dat
drijsleven
daardoor
Met kle-
practijk is
het ideaal
hoorzaam
slachtighe-
schade aa-
In talrij-
troonsorg-
is, blijver
hun „neut-
merking g-
ben toch
het Christ-
Middensta-
dersbond
parallel.)
eigen pri-
zelden ko-
der Chris-
trales in
leven ger-
die daar
middensta-
een veel
werkgeve-
„neutrale“
daar men
overgestel
organisati-
Onze Chr-
jaren lang
hier wrin-
Onze G-
en belang-
seerd in
versterke-
groep. H-
heeft afge-
misch in
Hier is
van onzu-
van een
lijke beg-
stikt. Dat
Staatkund-
opzichte
saties van

troons, ho-
tot brekin-
geuite bev-
leidend. D-
organisati-
in den kri-
samenwer-
kundig ter-
partijen n-
regering
maatschap-
lijke maats-
kenden no-
behoud va-
den eigen-
Een fed-
nisaties,
is dan ook
de Christe-
Op gron-
mand dat
drijsleven
daardoor
Met kle-
practijk is
het ideaal
hoorzaam
slachtighe-
schade aa-
In talrij-
troonsorg-
is, blijver
hun „neut-
merking g-
ben toch
het Christ-
Middensta-
dersbond
parallel.)
eigen pri-
zelden ko-
der Chris-
trales in
leven ger-
die daar
middensta-
een veel
werkgeve-
„neutrale“
daar men
overgestel
organisati-
Onze Chr-
jaren lang
hier wrin-
Onze G-
en belang-
seerd in
versterke-
groep. H-
heeft afge-
misch in
Hier is
van onzu-
van een
lijke beg-
stikt. Dat
Staatkund-
opzichte
saties van